

לפעול נגד הכיוון

האם צריך לקדם את העולם לעבר מצבו הרצוי צעד אחר צעד, או להתמקד רק בשינוי כללי חד-פעמי?

לפגוע בהבנת הציבור (התודעה, השיח) שהסדר החברתי הנוכחי מעוות; ההסכמה מהווה איזושהו אישור תודעתי וציבורי למצב הדברים הקיימים, כאילו כל מה שצריך הם תיקונים קוסמטיים. הצרה היא שברגע שמתחיל הויכוח אנחנו גולשים אל הצורך להצדיק את ה"צד שלנו", ולכן ממעיטים מערך החסרונות במהלך של הצד הזה. הדבר הנכון ביותר לעשותו הוא לנקוט בפעולה שנראית לנו הנכונה ביותר, ובכל אותו הזמן להזכיר לעצמנו ולאחרים את חולשות הצעד שבהרנו כדי שלא להיכשל בהן! לזה אני קורא: "לפעול נגד הכיוון", כלומר עלינו, כפעילים חברתיים "לפעול נגד הכיוון" האוטומטי של ההצדקה העצמית בויכוח בתוכנו.

למשל: אם הייתי מצדד בהשגת שיפורים קטנים מידיים בתנאי החיים של אנשים הייתי צריך לשים דגש דווקא על הסכנה שפעולות מסוג זה יאשרו את הסדר החברתי הקיים והמעוות, כלומר - עלי לשים דגש על המאבק התודעתי במקביל ואילו אם הייתי חושב שאסור להסכים להסכמים כל-כך חלקיים, הייתי צריך לשים לב לכך שלמעשה אני מסכים שתנאי העבודה של אותן קופאיות ימשיכו להיות בלתי נסבלים גם מחוץ. עד כאן נסיון להציג באופן ענייני ו"אובייקטיבי" את החסרונות והיתרונות של כל צד בויכוח על השאלה כיצד מקדמים את החברה לצדק חברתי גדול יותר...

אבל באמת: מה אני יכול לעשות עם זה? מה יכולו והצליחו לעשות אלו שתקפו כל-כך את ההישג החלקי של יובל אלבשן ושותפיו? באופן מעשי לא הצליחו לעשות דבר, ובמאבק

:: דודי נתן

כשלמדתי בחוג להסטוריה באורנים, בסוף שנות ה-80, השתתפתי בקורס בשם 'מארקס והמארקסיסטים' של ד"ר יגאל וגנר (אחד הקוריוזים שהזכרו בקורס היה אמירתו של מארקס, כשיצא מאיזושהו מפגש של התנועה הקומוניסטית: "אם זהו המארקסיזם אז אני לא מארקסיסט"). מבחן הבית של הקורס היה לעמת בין השקפותיהם של שני מארקסיסטים צרפתיים מתחילת המאה ה-20, ז'אן ז'ורס מול ז'יל גד. השניים נחלקו קשות בעינים שונים, וחלק מהויכוח שנתבקשנו לנתח עסק בשאלה האם צריך לקדם את העולם לעבר מצבו הרצוי צעד אחר צעד, על פי מה שאפשרי, או להתמקד רק במהפכה כללית חד פעמית. הצד שאמר שאסור להתקדם בצעדים קטנים (נדמה לי שזה היה ז'יל גד, וסלחו לי אם אני טועה בפרטים אלו ובאחרים...) טען ש"ככל שיהיה יותר רע, כך מתקרבת המהפכה..." ולצד השני קראו בשם הגנאי "רפורמיסטים" (בשורות הקומוניסטים, אז וגם היום, נחשב שם זה לשם גנאי).

ויכוח דומה עלה לא מזמן בעניין המהלכים של יובל אלבשן ואחרים במאבק לשיפור תנאי העבודה של קופאיות סופר-פארם וברשתות שיווק נוספות. היו שהרעו להישג אליו הגיעו אלבשן וחבריו והיו שטענו שההישג חלקי, ולזלו בו ואף כעסו על הדרך שבה הושג (אלבשן חתם על ההסכם בשם הקופאיות). זו רק דוגמא לשאלה רחבה הרבה יותר, הנוגעת גם לכניסה לממשלה (של העבודה, עם-אחד...), ולמאבקים רבים נוספים...

הויכוח על הדרך

אפשר להציג את העמדות בויכוח זה באופן הגון וענייני כך: מצד אחד כל שיפור ממשי בתנאי העבודה ובשכר של אנשים הוא חיוני בפני עצמו. מנגד, כל הסכמה על שיפור מסוג זה עלולה

אפשר לצייר לנו אופי והתנהלות רצויה של חברה (שיתוף מעשי באמצעי היצור, חלוקה הוגנת של פרי היצור החברתי, שיתוף בהרבה תחומים...) אבל קשה לצייר את הפרטים

לא כולנו נצליח להתאים עצמנו מיידית לחברה שאינה תחרותית, אם תתגשם לנו עתה, ובודאי נהיה כוח מפריע למהלכים הנהדרים עליהם אנחנו מדברים.

קצה הקרחון

טובעים בלי תביעות

עיתון "הארץ", השופר של הימין הכלכלי בישראל, חושף לפעמים את פרצופו האמיתי של הקפיטליזם דווקא כאשר הוא משיח לפי תומו. במדור הכלכלה של העיתון, בבוקר שלאחר אסון הצונאמי (באותו שלב כבר עמד מניין הקורבנות על יותר מעשרת-אלפים), הופיעה הכותרת: "העולם הכלכלי לא התרגש מרגש האדמה החזק זה 40 שנה". וכותרת המשנה הסבירה: "הצונאמי באסיה גבה אלפי קורבנות, שרובם אינם מבוטחים, ולכן השפעתו על השווקים מעטה". ("הארץ", 27/12/04)

מאבק, ובמיוחד מאבק
אלים, מעלה בתוך כל צד
מהנאבקים את אלו שפחות
בוחלים בכוחנות, והם אלו
שבסופו של דבר יובילו את
החברה לכשינצחו/

את התרומה שתרם נתניהו
להבנה החברתית של שכבות
רחבות בעם - אי אפשר
להכחיש.

חדי נתן הוא
מנחה קבוצות
ב"קולות בנגב",
תלמיד תואר שני
באוניברסיטת חיפה.

davnurit@hotmail.co.il

כשיותר רע אז יותר רע

וכך, אנחנו חוזרים אל השאלה האם "כמה שיהיה רע יהיה יותר טוב"? והתשובה שלי היא חד משמעית לא:

- לא, כי כשיותר רע אז יותר רע, והומניסט לא צריך להעדיף זאת אף פעם.
- לא, כי כשיותר רע, אז בדרך כלל נקבעים דפוסי חיים השרדותיים אצל מי שרע לו, כאלו שיהיו מכשול להתקדמות הומנית.
- ולא, כי אלו שינסו להלחם שיהיה יותר טוב, יהיו בדרך-כלל מסוכנים בעצמם, כי מי שנמצא במצב כל-כך רע בדרך-כלל נלחם באופן פחות הומני, ולכן מובילי השינוי יהיו די מסוכנים בעצמם.

יחד עם זה, צריך להודות שבתחום אחד נכון הכלל "כמה שיותר רע יותר טוב", וזה בתחום ההסברה וההבנה. את התרומה שתרם נתניהו להבנה החברתית של שכבות רחבות בעם - אי אפשר להכחיש. ומה כל זה אומר לנו?

עדיף שננסה "בכוחותינו הדלים" להזיז את המציאות עוד קצת ועוד קצת להומניות וצדק חברתי, ובו בזמן עדיף שננצל את גילויי הרוע להרחבת תודעתם של אנשים. ובכל מקרה, תהיה אשר תהיה ההחלטה הנקודתית שנחליט, ראוי שנשים לב לפעולה "כנגד הכיוון" האוטומטי של הצדקת המהלך ונפילה לתוך "חולשותיו". אולי זה לא קשור, אבל זה מזכיר לי את ההתעסקות הקבועה בשאלה אם טוב או רע ששלטונות מסתירים התנהגות מבישה שלהם (למשל כשדובר צה"ל מכחיש באופן אוטומטי כל מעשה מכוער של חיילי...), ואני חושב לעצמי - מצד אחד, טוב שעוד יש בושה... תארו לעצמכם שצה"ל יודיע שביצע וידוא הריגה כי כך צריך (גם אם זו ילדה...) מצד שני, הטשטוש שהשקר הזה מביא מקשה על ההתמודדות הממשית, ומביא לאבדן אמון בכלל בכל הודעות דובר צה"ל...

אז מה עדיף? התשובה שאני נותן לעצמי היא "תלוי בכיוון": אם כיוון הדברים הוא לשיפור המערכת, הבושה מעידה על כוונה חיובית והטשטוש (הומני) מתקבל אצלי כמותה אך אם כיוון הדברים הוא להדרדרות, אז עדיף להסיר את המסווה כמה שיותר מוקדם. הטשטוש מהווה רק שלב שלאחריו יבואו המעשים ללא טשטוש, ללא בושה ועם הצדקות מלאות. והרי מהי הבושה, ההסתרה, באם הן משרתות נסיון לתיקון, אם לא "פעולה נגד הכיוון" שרק רוצה לחשוף? והדברים רלוונטיים גם בענייני מדיניות כלכלית ולא רק בטחונית.

אז מה הכיוון עכשיו? זה תלוי גם בנו.

על התודעה התמקדו דווקא בתודעתם של אלו שהצורך בחברה צודקת מובן להם לגמרי (אלבשן ושותפיו...). ובכך פעלו עם הכיוון, ובאופן מחליש...

אני רפורמיסט?

מכאן אפשר להבין שאני בעד נסיון לשפר את תנאי החיים של כולנו כאן ועכשיו ככל שאפשר. וכאן אני רוצה לחזור אל ד"ר יגאל וגנר והקורס על מארקס והמארקסיסטים. מארקס נתפס בדמיוני - עד אותו קורס - כמי שהחזיק יותר מכל אחד אחר בעמדה של מאבק טוטאלי למהפכה, שהרי גם אני שמעתי הרבה על "המהפכה", על "עולם" כמה שיהיה יותר רע יהיה יותר טוב, על "עולם" ישן עדי יסוד נחריבה" ועוד... והנה, בקורס ההוא פגשתי את ה"צד השני" של מארקס. על פי וגנר, מארקס אמר שגם מהלכים של "צעד אחרי צעד" הם טובים ולעיתים עדיפים.

איך זה? ניסינו לברר לעצמנו איך תיראה חברה צודקת, חברת העתיד... וזה די קשה, כי ברור לנו מה היא לא צריכה להיות (למשל בחברה שכוזר אולי ביבי וטומי וליברמן יאבקו זה בזה על ראשות מפלגת הימין בת שני המנדטים). אפשר לצייר לנו אופי והתנהלות רצויה של חברה (שיתוף מעשי באמצעי היצור, חלוקה הוגנת של פרי היצור החברתי, שיתוף בהרבה תחומים...) אבל קשה לצייר את הפרטים, ונראה שאולי לא צריך לצייר אותם כי חברה צודקת צריכה להתממש בהדרגה ולא להתגשם כמשהו נתון.

מהרבה סיבות ראוי להעדיף מהלך של התקדמות הדרגתית לחברה צודקת יותר ויותר, ואחת מהן היא שבמהלך שכזה יש סיכוי רב יותר להתאמה הדרגתית של האדם לשינוי שהרי, לא כולנו נצליח להתאים עצמנו מיידית לחברה שאינה תחרותית, אם תתגשם לנו עתה, ובדואי נהיה כוח מפריע למהלכים הנהדרים עליהם אנחנו מדברים.

עוד אני רוצה לציין שתי בעיות של שיטת ה'רק מאבק עד הסוף', בעיות שמאיימות על העולם החדש שיקום אחרי המהפכה: האחת - ההתעלמות מצרותיהם הנוכחיות של האנשים הממשיים יכולה לסמן המשך ההתעלמות הזו גם אחר-כך, "לכשיפתרו הבעיות" (ומכאן מגיע ה"כשחוטבים עצים ניתזים שבבים"); שניה וקשה יותר - מאבק, ובמיוחד מאבק אלים, מעלה בתוך כל צד מהנאבקים את אלו שפחות בוחלים בכוחנות, והם אלו שבסופו של דבר יובילו את החברה לכשינצחו, וזו אחת הסיבות שמהפכות כוחניות רבות, גם אם היו בצד היותר-נכון של החברה, המשיכו להתגלגל לשפיכות דמים ודיקטטורה.